

روستا و توسعه، سال ۲۵، شماره ۹۸، تابستان ۱۴۰۱

DOI: 10.30490/RVT.2022.127834

مقاله پژوهشی

تحلیلی بر تأثیر توسعه صنعت مرغداری بر بهبود معیشت پایدار خانوارهای نواحی روستایی شهرستان آق‌قلا

بهمن صحنه^۱، محمدامین خراسانی^۲، فرزاد ویسی^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۳/۲۶

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۲/۱۶

چکیده

بهبود معیشت پایدار روستایی در سال‌های گذشته مورد توجه بسیاری از محققان قرار گرفته است. اشتغال و توانایی تأمین هزینه‌های خانوار به‌خصوص برای ساکنان نواحی روستایی امری حیاتی بوده و ایجاد فرصت‌هایی برای اشتغال پایدار با دستمزد مناسب بهترین راه برای خارج کردن مردم از فقر است. این پژوهش با تحلیلی بر توسعه صنعت مرغداری بر بهبود معیشت پایدار خانوارهای روستایی شهرستان آق‌قلا تهیه شده است. پژوهش از نوع کاربردی و روش آن توصیفی - تحلیلی و مبتنی بر پیمایش بوده و جامعه آماری آن را تمامی ۶۷۵ نفر شاغل روستایی صنعت مرغداری تشکیل می‌دهد که ۲۵۰ نفر به‌عنوان حجم نمونه با فرمول

۱- نویسنده مسئول و استادیار گروه جغرافیا، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه گلستان، گرگان، ایران.

(b.sahneh@gu.ac.ir)

۲- استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه تهران، تهران، ایران.

۳- دانشیار گروه جغرافیا، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

کوکران تعیین شد. ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه محقق‌ساخته مشتمل بر ۶۶ متغیر است که روایی محتوایی آن توسط اساتید و پایایی آن با ضریب آلفای کرونباخ به دست آمده است. به‌منظور تحلیل داده‌ها از تحلیل همبستگی کای‌اسکوئر، مقایسه میانگین فریدمن و ضریب همبستگی اسپیرمن بهره گرفته شد. نتایج حاصل از آزمون‌ها نشان داد که رابطه معنادار تا سطح اطمینان ۹۹ درصد بین توسعه صنعت مرغداری با ابعاد معیشت پایدار وجود دارد و توسعه صنعت مرغداری باعث بهبود شاخص‌های معیشت پایدار شده است. ایجاد اشتغال و افزایش درآمد و کاهش مهاجرت‌های روستا به شهر از جمله پیامدهای مهم توسعه صنعت طیور است. لذا برای توسعه و گسترش این صنعت، حمایت از آن در جهت جذب سرمایه‌گذاری‌ها توصیه می‌شود.

کلیدواژه‌ها: صنعت مرغداری، توسعه روستایی، معیشت پایدار، خانوارهای روستایی، شهرستان آق‌قلا.

مقدمه

امنیت غذایی و پایداری توسعه کشاورزی از چالش‌های مهم تمام کشورهای جهان به‌خصوص کشورهای در حال توسعه و ایران است (Sabouri and Farshidnia, 2018). امروزه زیرساخت توسعه ملی را توسعه روستایی شکل داده و توجه به اقتصاد و پایداری معیشت روستا به‌طور روزافزونی احساس می‌شود (Heidari Sarban and Khjavi, 2019). در برنامه‌ریزی‌های منطقه‌ای و توسعه سرزمین، شناسایی مناطق مناسب جهت استقرار و توسعه فعالیت‌ها یکی از مسائل اساسی است که همواره برنامه‌ریزان منطقه‌ای با آن مواجه بوده‌اند (Faraji Sabkbar, 2003). فعالیت‌های زراعی و باغی در کشور ما به دلیل محدودیت منابع آب و خاک، به تنهایی نمی‌توانند پاسخگوی اهداف توسعه نواحی روستایی باشند (Najafi Kani et al., 2020). از طرفی روستا کوچک‌ترین واحد فضایی و سکونتگاهی با کارکردهای گوناگون است، به‌گونه‌ای که در تبلور مکانی - فضایی آن، نقش اقتصادی به همراه کارکردهای اجتماعی بسیار مؤثر است (Naseri et al., 2019). در کشورهایی که با کمبود منابع و رشد جمعیت مواجه‌اند، تلاش‌ها بر این است که بتوان از راه فعالیت‌های تولیدی، منبع پایداری برای امرار معاش خانواده‌ها ایجاد کرد. صنعت مرغداری یکی از فعالیت‌هایی است که برای تولید غذا در جهان نقش دارد. در سال‌های نه‌چندان دور بخش اعظم نیاز ساکنان شهرها به گوشت سفید از سوی پرورش‌دهندگان سنتی مرغ در روستاها و یا تعداد کمی از خانوارهای شهری تأمین می‌شد؛ اما با افزایش جمعیت شهری و محدود بودن ظرفیت منابع روستایی، پرورش متراکم مرغ به روش صنعتی رونق یافت. توجه خاصی در دهه‌های اخیر به صنعت پرورش طیور به‌خاطر رشد جمعیت، تغییر الگوی مصرف و افزایش تقاضای محصولات پروتئینی شده است (Mirakzadeh et al., 2010). لذا صنعت مرغداری در ایران به دلایل متعدد فنی، اقتصادی و بهداشتی در مقایسه با سایر صنایع دامپروری از اهمیت و جایگاه ویژه‌ای برخوردار است (Mashayekhi and Hajizadeh Fallah, 2011).

افزایش جمعیت و کمبود فعالیت‌های اشتغال‌زا در طی سال‌های گذشته به‌خصوص در بخش کشاورزی در شهرستان آق‌قلا که ۶۸ درصد جمعیت آن در نواحی روستایی زندگی می‌کنند و نیز مهاجرپذیری این شهرستان در طی دهه‌های اخیر، لزوم توجه به فعالیت‌های اشتغال‌زا را دوچندان نموده است؛ زیرا فعالیت‌های کشاورزی نتوانسته جمعیت روزافزون روستاها را به کار گیرد و ورود اتوماسیون نیز در تنزل اشتغال فعالیت‌های زراعی تأثیر فراوان نهاده است. در این راستا، رونق تولید، رشد و توسعه اقتصادی نواحی روستایی در گرو بهبود فضای کسب و کار و تسهیل فعالیت اقتصادی برای متقاضیان و فعالان اقتصادی است و یکی از این فعالیت‌های اشتغال‌زا، توسعه صنعت مرغداری در نواحی روستایی است. این صنعت در طی سال‌های اخیر به‌طور قابل ملاحظه‌ای در سطح شهرستان آق‌قلا به سبب شرایطی محیطی مناسب و نزدیکی به بازار فروش داخلی و کشورهای آسیای میانه و دسترسی مناسب به نهاده‌های دامی به‌عنوان تغذیه مرغ‌ها به شدت گسترش یافته است و بسیاری از نیروهای بیکار و جوان روستایی را در خود جذب و با ایجاد اشتغال و درآمد توانسته است در معیشت پایدار نواحی روستایی تأثیرگذار باشد. با عنایت به مطالب ارائه شده، صنعت مرغداری با سودآوری مناسب و جذب سرمایه‌گذاران توانسته است بخشی از این نیاز ساکنان نواحی روستایی شهرستان را برطرف نماید. لذا این تحقیق در پی پاسخ به این سوال است که آیا بین توسعه صنعت مرغداری با بهبود مولفه‌های معیشت پایدار خانوارهای روستایی شهرستان آق‌قلا رابطه وجود دارد؟

نتایج پژوهش شهرکی و شریف‌زاده (Shahrekie and Sharifzadeh, 2015) نشان می‌دهد که آبروی‌پروری موجب پایداری بیشتر دارایی‌های اجتماعی، انسانی و مادی معیشتی کشاورزان آبروی‌پرور فعال شده است. نتایج تحقیقات کریمی و کرمی دهکردی (Karimi and Karami, 2015) وابستگی زیاد بهره‌برداران به دام و مرتع را نشان می‌دهد؛ درحالی‌که استعدادها بالقوه دیگری در روستا نیز وجود دارد ولی به درستی از آنها بهره‌برداری نمی‌شود. ضعف دانش و آگاهی بهره‌برداران و نیز ضعف خدمات ترویجی از مهمترین دلایل عدم بهره‌برداری ذکر شده است. به باور بریمانی و همکاران (Barimani et al., 2016) سرمایه‌های معیشتی (انسانی، فیزیکی، طبیعی، مالی، اجتماعی) تعیین‌کننده اساس زندگی مردم در سکونتگاه‌های انسانی به‌ویژه در نواحی روستایی به شمار می‌آیند. نتایج پژوهش حاکی از سطح پایین معیشت در نواحی روستایی و بیانگر ضعف در زیرساخت‌ها و سرمایه‌های معیشتی است. عوامل مکانی - فضایی (شکل استقرار، موقعیت ارتباطی، نوع راه دسترسی، فاصله از مراکز نافذ خدماتی و شهری) بر سطح معیشت روستاییان تأثیرگذار هستند. خزیمه و همکاران (Khozaymeh et al., 2018) معتقدند فراهم کردن شرایط

لازم جهت دسترسی آسان تر و ارزان تر مرغداران به تجهیزات مدرن در جهت نوسازی تأسیسات واحدهای مرغداری و همچنین، ترغیب مرغداران به تخصیص بهینه نهاده‌ها و کاهش هزینه‌ها گامی مؤثر در جهت افزایش سودآوری مرغداران سیستان خواهد بود. نتایج اعظمی و هاشمی‌امین (Aazami and Hashemiamin, 2017) نشان داد سرمایه طبیعی قوی‌ترین شاخص برای سنجش معیشت پایدار خانوارهای کارگران کشت‌و‌صنعت میان‌آب است. به باور شمس‌الدینی و همکاران (Shamsodini et al., 2018) در راستای توسعه مناطق شهری و روستایی، برنامه‌های اجرایی مختلفی توسط نهادهای متولی اجرا می‌شود. در صورتی که برنامه‌های مذکور متناسب با شرایط اقتصادی و اجتماعی جامعه میزبان نباشد، مشکلات عدیده‌ای را برای آن‌ها به وجود می‌آورد. این مهم به‌ویژه در سکونتگاه‌های انسانی که منبع تأمین معیشت آن‌ها یک یا دو منبع اقتصادی باشد، نمود بیشتری می‌یابد. بر اساس نتایج مطالعه حسین‌زاد و فرجی (hosseinzad and Faraji, 2019)، عدم رعایت اصول صحیح مدیریتی، نبود برنامه مناسب مالی، عدم کنترل عملیات مالی در تولید مرغ و همچنین نوسانات قیمت نهاده‌ها موجب شده است که واحدهای مرغداری کشور، کارایی مالی لازم را نداشته باشند. این مسائل موجب کاهش کارایی و عملکرد مالی واحدهای تولیدی در صنعت مرغداری شده است. به باور بامری و همکاران (bameri et al., 2019) یکی از رهیافت‌های اصلی برای بهبود معیشت پایدار روستایی، توجه به توسعه گردشگری است. نتایج بیانگر رابطه خطی و معنی‌دار بین توسعه گردشگری و احیای معیشت پایدار است. به ترتیب بیشترین تأثیر گردشگری مربوط به عامل نهادی و کمترین تأثیر مربوط به عوامل کالبدی محیطی است. دلبرگ (Dolberg, 2003) بر اساس چارچوب معیشت، به بررسی چگونگی و شرایط تحقق هدف کاهش فقر توسط واحدهای پرورش طیور پرداخت. مایپه و همکاران (Mapiye et al., 2008) معتقدند توسعه صنعت مرغ روستایی می‌تواند راهی پایدار برای کمک به تأمین نیازهای رفاهی جمعیت روستایی و بالا بردن سطح زندگی آنها باشد. عمده‌ترین محدودیت‌ها شامل کمبود خوراک، کمبود واکسن بهداشتی و مدیریت مرغداری‌ها است. هرگونه بهبود در این محدودیت‌ها منجر به افزایش پایداری در صنعت مرغ روستایی می‌شود. مک‌لئود و همکاران (McLeod et al., 2009) اذعان داشتند اشتغال در صنعت مرغداری برای خانوارهای روستایی هم به‌عنوان یک شبکه ایمن و هم وسیله‌ای برای دستیابی به دارایی و خروج از فقر عمل کرده است. گانگوار و همکاران (Gangwar et al., 2013) در تحقیقی نشان دادند که فعالیت همزمان پرورش طیور و ماهی، درآمد اضافی و فرصت‌های شغلی به همراه دارد. علاوه بر این، مصرف تخم مرغ، ماهی و گوشت مرغ موجب افزایش کیفیت غذا و امنیت معیشت خانواده‌های روستایی شده

است. این مطالعه به این نتیجه رسید که سیستم تلفیقی ماهی و مرغ می‌تواند مسائل پایداری، توانمندسازی و امنیت معیشت را به طور مؤثر برطرف کند. ماک و همکاران (Mack et al., 2005) در مطالعه‌ای مروری کلی از توسعه بخش مرغداری در مقیاس کوچک در کشورهای در حال توسعه ارائه داده‌اند.

مروری بر مطالعات صورت گرفته نشان می‌دهد به‌منظور ایجاد اشتغال و درآمد پایدار برای جمعیت در حال افزایش نواحی روستایی لازم است شناسایی استعدادها و منطقه مدنظر قرار گیرد و بر مبنای شناخت به اجرای منطقی برنامه‌های اشتغال‌زایی متناسب با شرایط اقتصادی و اجتماعی جامعه میزبان اقدام نمود. یکی از این اقدامات، توسعه و گسترش صنعت مرغداری است که ضمن داشتن مزایای خوبی همچون ایجاد اشتغال و درآمد توانسته نیروهای بیکار روستایی را در خود جذب نماید. مطالعات قبلی بیشتر به استفاده منطقی از نهاده‌های تغذیه‌ای و انرژی در جهت کاهش هزینه‌ها و افزایش سود و دسترسی به تجهیزات مدرن جهت نوسازی واحدها و مبارزه با بیماری‌ها و ضعف زیرساخت‌های روستایی مانند شکل استقرار، موقعیت ارتباطی و... اختصاص داشت. در این پژوهش موضوع اشتغال در صنعت مرغداری در قالب رویکرد معیشت پایدار مورد کنکاش قرار گرفت.

مبانی نظری

کیفیت توسعه و زیرساخت‌های آن در اثر برنامه‌ریزی‌های نامطلوب ملی و متمرکز گذشته مسائل عمده‌ای را در روند توسعه نواحی کشور ایجاد کرده است (Rezvani and Sahneh, 2005). یکی از دلایل عدم توسعه مناطق روستایی را باید در محدود بودن گزینه‌های توسعه روستایی جستجو کرد (Nair and Whitelaw, 2015). لذا برای تحرک اقتصاد روستا، فراهم کردن جایگزینی برای استفاده از منابع محلی یک امر اجتناب‌ناپذیر است (Guzman-Parra et al., 2015). خانواده‌ها با بهبود وضعیت دارایی می‌توانند از طریق افزایش گزینه‌های معیشتی در برابر شوک‌های خارجی مقاومت بیشتری داشته باشند (Jordaan and Alderson, 2009). با توجه به ارتباط نزدیک فقر و میزان آسیب‌پذیری که با روستاها عجین شده و باعث ایجاد شرایط بحرانی به لحاظ دسترسی و حفظ سرمایه‌ها شده است (Mphande, 2016)، جهت حل این چالش و افزایش دارایی‌های مردم محلی در رویکرد معیشت پایدار بر متنوع‌سازی فعالیت‌های اقتصادی در نواحی روستایی تأکید می‌شود (Morse and McNamara, 2013). در این راستا معیشت پایدار به‌عنوان یکی از رویکردهای توسعه پایدار بوده و شامل توانایی‌ها و فعالیت‌های مورد نیاز برای ادامه حیات تلقی می‌شود (Mbaiwaa and Stronzab, 2010). چارچوب معیشت پایدار عبارتند از:

آسیب‌پذیری

افزایش جمعیت و کمبود فعالیت‌های اشتغال‌زا در نواحی روستایی، موجب آسیب‌پذیری خانوارهای روستایی شده است (Motiee Langroodi et al., 2011). آسیب‌پذیری توصیفی از ناامنی در رفاه افراد، خانواده و جامعه در مواجهه با تغییرات محیطی است. چارچوب مفهوم آسیب‌پذیری در معیشت، شامل: فصلی بودن (نوسانات قیمت‌ها و تولیدات، فرصت‌های شغلی و...); شوک‌ها یا تکانه‌های وارد شده ناگهانی (درگیری‌ها، بیماری‌ها، سیل، طوفان، خشکسالی، آفات، سرقت و...) و روندهای بحران‌زای قابل پیش‌بینی (کمبودهای فصلی، افزایش جمعیت، کاهش حاصلخیزی خاک، آلودگی هوا و...) است (Chambers and Conway, 1991).

ساختارها

استراتژی‌ها و نتایج معیشتی فقط به دسترسی به دارایی‌ها یا به دلیل آسیب‌پذیری محدود نمی‌شوند. بلکه توسط محیط، ساختارها و فرایندها دگرگون می‌شوند. ساختارها؛ سازمان‌های بخش دولتی و خصوصی هستند که سیاست‌ها و قوانین را تنظیم و اجرا می‌کنند. ارائه خدمات و خرید، معامله و انجام کلیه کارهای دیگر که بر معیشت تأثیر می‌گذارد. فرایندها شامل قوانین، مقررات، سیاست‌ها، ترتیبات عملیاتی، موافقت‌نامه‌ها، هنجارهای اجتماعی و عملکردهایی هستند که به‌نوبه‌خود نحوه عملکرد ساختارها را تعیین می‌کنند (Sahneh, 2011).

دارایی‌ها

هدف و ایده اصلی معیشت پایدار، استفاده از منابع، دارایی‌ها و سرمایه‌های موجود (انسانی، اجتماعی، مالی، طبیعی، نهادی و فیزیکی) در مناطق روستایی بدون آسیب‌رسانی به محیط است. بر این اساس، دارایی‌ها و سرمایه‌های روستایی می‌تواند پایه‌گذار دستیابی به اهداف معیشت پایدار روستایی باشد (Heidari Sarban and Abdpour, 2019). منابع در رویکرد معیشتی به پنج گروه ۱- سرمایه انسانی (سلامت، آموزش، دانش و فناوری بومی، مهارت، اعتماد به نفس، انگیزه، تحصیلات، وضعیت تغذیه، تناسب اندام و...); ۲- سرمایه فیزیکی (کالاهای سرمایه‌ای، دارایی‌های خانوادگی، ماشین‌آلات، ساختمان‌ها، ابزار، جاده و حمل و نقل، بازار، لباس و...); ۳- سرمایه مالی (درآمد، اشتغال، پس‌انداز، دسترسی به وجوه، وام، سرمایه خرد یا بانک رسمی و...); ۴- سرمایه طبیعی (آب، زمین، امنیت غذایی، مالکیت یا اجاره زمین، خانه و دام و...); ۵- سرمایه اجتماعی (توانایی تصمیم‌گیری، اعتبار، همکاری، خانواده، شبکه اجتماعی خارج از خانواده، عضویت در گروه‌ها و سازمان‌ها و...) تقسیم می‌شوند که اعضای خانوار به آن دسترسی داشته یا مالک آن هستند (Chambers and Conway, 1991).

استراتژی‌ها

استراتژی‌های معیشتی ترکیبی از فعالیت‌ها هستند که مردم به منظور دستیابی به اهداف خود که همان امرار معاش است انتخاب می‌کنند. فعالیت‌های معیشتی یا استراتژی‌ها، به ترکیبی از فعالیت‌ها و انتخاب‌هایی که مردم برای رسیدن به آرزوهای خود، در چارچوب دارایی، آسیب‌پذیری و سیستمی که در آن زندگی می‌کنند اشاره دارد. در بسیاری از مناطق روستایی، بقا و یا بهبود زندگی مردم تنها با تکیه بر کشاورزی امکان‌پذیر نیست، بلکه اتخاذ طیف وسیعی از استراتژی‌های معیشتی لازم است (Thieme, 2006). استراتژی‌های معیشتی ممکن است فعالیت‌های خارج از مزرعه، مهاجرت و ارسال جوجه، مقرری و حقوق بازنشستگی و... باشد، لذا انتخاب استراتژی یک فرایند پویا است (Serrat, 2008). اقدامات می‌تواند به فعالیت‌های تولیدی مانند کار، برداشت محصول و سرمایه‌گذاری‌های کوچک و یا طرز برخورد نظیر مهاجرت و وام گرفتن باشد. اقدامات به معنای چگونگی زندگی مردم و واکنش به شوک‌ها و فشارها است. بقا و یا بهبود زندگی مردم در بسیاری از مناطق روستایی، تنها با تکیه بر کشاورزی امکان‌پذیر نیست بلکه اتخاذ طیف وسیعی از استراتژی‌های معیشتی لازم است (Sahneh, 2011).

پیامدهای معیشتی

پیامدهای معیشتی، دستاوردها و یا خروجی‌های اقدامات معیشتی است. پیامدها می‌تواند در ایجاد انگیزه در تعیین فعالیت‌ها کمک کند. نتایج معیشت می‌تواند شامل درآمد بیشتر، افزایش رفاه زیستی، کاهش آسیب‌پذیری، کاهش نابرابری، بهبود امنیت غذایی، پایداری محیط‌زیست با استفاده پایدار از منابع طبیعی باشد که باعث بهبود شأن و منزلت انسانی می‌شود (Motiee Langroodi et al., 2011).

روش‌شناسی تحقیق

پژوهش حاضر از نظر هدف جزء تحقیقات کاربردی و به لحاظ ماهیت جزء تحقیقات کمی است. جامعه آماری این پژوهش را تمامی ۶۷۵ نفر شاغل روستایی صنعت مرغداری شهرستان آق‌قلا تشکیل می‌دهد که ۲۵۰ نفر به‌عنوان حجم نمونه با فرمول کوکران تعیین شد. روش گردآوری داده‌ها به‌صورت اسنادی و میدانی (پرسشنامه محقق ساخته در قالب طیف لیکرت) است. روایی پرسشنامه‌ها با کمک اساتید تعیین و پایایی آن با استفاده از آلفای کرونباخ (شاخص‌های اقتصادی ۰/۷۸، اجتماعی ۰/۸۹، فیزیکی ۰/۸۲، انسانی ۰/۷۴ و طبیعی ۰/۷۱)، مورد تأیید قرار گرفت. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمون‌های آماری فریدمن برای مقایسه میانگین رتبه‌بندی گروه‌های مختلف در داده‌های ناپارامتری، کای اسکور یک‌طرفه برای بررسی تأثیر متغیر مستقل بر متغیر وابسته و ضریب

همبستگی اسپیرمن برای تعیین همبستگی بین متغیرها در محیط نرم‌افزاری SPSS انجام گرفت و برای تهیه نقشه از نرم‌افزار ArcGIS استفاده شد.

جدول ۱ روند تغییرات جمعیتی روستاهای مورد مطالعه را طی سه دوره سرشماری عمومی نفوس و مسکن نشان می‌دهد. نتایج جدول بیانگر افزایش جمعیت روستاها است. دلیل افزایش رشد جمعیت را می‌توان در باروری و جذب مهاجران و ایجاد اشتغال‌های خارج از مزرعه دانست که زمینه افزایش جمعیت را در روستاهای شهرستان آق‌قلا فراهم نموده است.

جدول ۱. روند تغییرات جمعیتی روستاهای مورد مطالعه

نام روستا	سال ۱۳۸۵		سال ۱۳۹۰		سال ۱۳۹۵	
	خانوار	جمعیت	خانوار	جمعیت	خانوار	جمعیت
یلمه‌سالیان	۷۶۹	۳۲۸۵	۱۰۰۲	۳۹۲۲	۱۱۰۴	۴۱۰۳
اونق‌یلقی	۲۴۵	۱۱۹۳	۳۳۴	۱۴۶۹	۴۰۳	۱۵۳۹
یامپی	۵۱۹	۲۲۹۱	۶۸۷	۲۵۱۶	۷۶۷	۲۸۲۲
آق‌قبر	۱۲۸	۶۳۹	۱۸۷	۷۳۶	۲۱۴	۷۶۸
صحنه‌سفلی	۶۱۰	۲۹۵۸	۸۷۷	۳۴۶۰	۱۰۳۰	۳۶۷۶
شورحیات	۱۶۷	۷۹۵	۲۵۷	۱۰۴۵	۲۹۲	۱۰۷۶
یلمه‌خندان	۱۹۳	۱۰۰۷	۳۱۵	۱۲۲۹	۳۲۹	۱۳۱۳
میرزاعلی‌یلقی	۲۱۳	۱۰۸۱	۲۶۷	۱۱۲۴	۳۴۴	۱۲۳۴
قزلی	۱۹۷	۹۳۷	۳۰	۱۲۴۸	۳۵۸	۱۲۹۴
قربان‌آباد	۲۴۱	۱۲۰۹	۳۴۲	۱۳۳۶	۳۵۱	۱۳۵۷

مأخذ: General Census of Population and Housing, 2016

محل سکونت شاغلان در صنعت مرغداری و نیز تعداد پرسشنامه‌های تکمیل شده توسط شاغلان به تفکیک روستاها در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲. تعداد پرسشنامه‌های تکمیل شده توسط شاغلان در صنعت مرغداری

روستا	پرسشنامه	روستا	پرسشنامه
یلمه‌سالیان	۲۰	شورحیات	۳۹
اونق‌یلقی	۳۶	یلمه‌خندان	۲۱
یامپی	۱۸	میرزاعلی‌یلقی	۲۹
آق‌قبر	۱۸	قزلی	۲۵
صحنه‌سفلی	۲۲	قربان‌آباد	۲۲

مأخذ: یافته‌های پژوهش

تحلیلی بر تاثیر توسعه صنعت مرغداری بر.....

شاخص‌ها و متغیرهای تحقیق در جدول ۳ ارائه شده است که بر اساس مطالعات قبلی صورت گرفته توسط برخی از محققان داخلی و خارجی تهیه شده است. برای روایی شاخص‌ها و متغیرهای تحقیق نیز از نظرات اساتید دانشگاهی نهایت استفاده به عمل آمد.

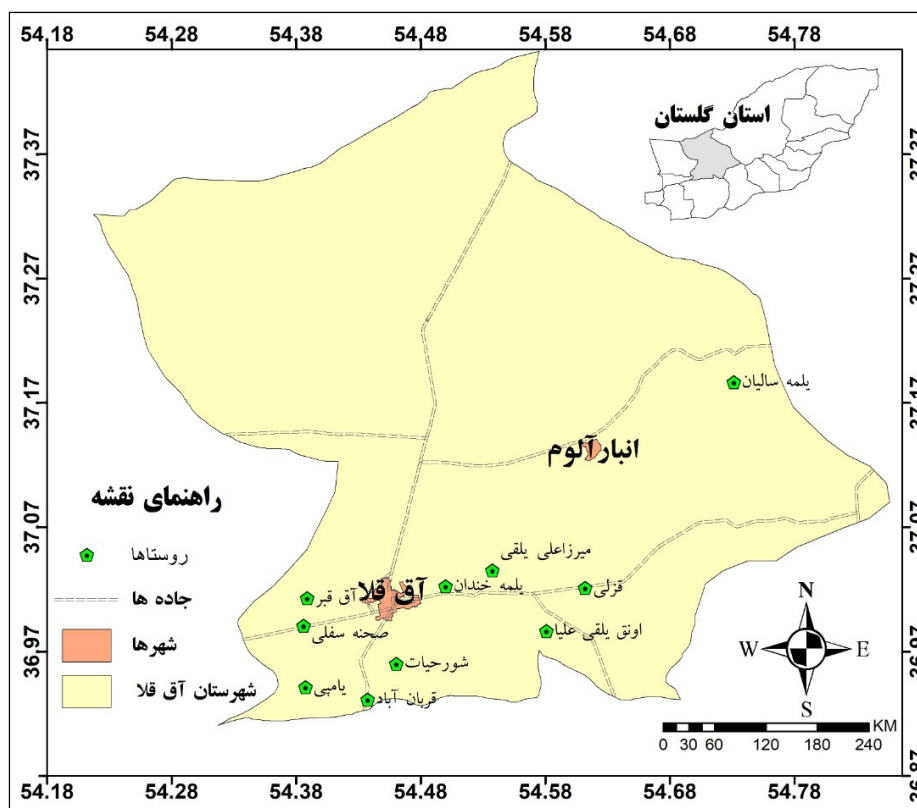
جدول ۳. شاخص‌های تحقیق

ابعاد	شاخص	متغیرهای تحقیق
اقتصادی	درآمد و پس‌انداز	افزایش درآمد، افزایش پس‌انداز، سرمایه‌گذاری سودآور و پررونق در روستا، بالا رفتن قدرت خرید، توان دریافت وام، قیمت اراضی روستایی
	هزینه	تأمین هزینه‌ها، توانایی پرداخت عوارض
	اشتغال	وجود فرصت‌های شغلی متعدد، کاهش بیکاری در روستا، افزایش اشتغال زنان، خلق فرصت‌های جدید شغلی برای جوانان
اجتماعی	تعامل	اعتماد به دیگران، مشارکت در امور خیریه، میزان انسجام خانوادگی، تمایل به کمک سایرین، امید به آینده
	امنیت	احساس امنیت، ترجیح راه‌اندازی کسب و کار در روستا، رضایت از شغل، رضایت از موقعیت اجتماعی، میزان رضایت از درآمد، رضایت از تأمین هزینه‌ها، رضایت از پس‌انداز، رضایت از دریافت وام، تمایل به ایجاد شرکت‌های تعاونی، کاهش آسیب‌های اجتماعی
	دسترسی	دسترسی به فناوری اطلاعات و ارتباطات
	تعلق مکانی	تعلق خاطر به روستا، کاهش مهاجرت از روستا به شهر، تغییر در فرهنگ روستائیشینی
انسانی	آموزش	رضایت از وضعیت آموزشی روستا، ارتقاء سطح آگاهی
	بهداشت	رضایت از دسترسی به خدمات درمانی، رضایت از بیمه
فیزیکی	مهارت	توانایی انجام کار، داشتن مهارت، داشتن خلاقیت
	بهبود وضعیت مسکن	بهبود وضعیت بهداشتی، بهبود وضعیت تغذیه، بهبود وضعیت آموزش
	دسترسی‌ها	بهبود وضعیت مسکن، چند کارکردی بودن فضای مسکونی، افزایش تعداد اتاق، مالکیت مسکن
طبیعی	دسترسی‌ها	بهبود دسترسی به خدمات روستایی، بهبود وضعیت مدارس، دسترسی به برق، دسترسی به آب بهداشتی، دسترسی به امکانات ورزشی، دسترسی به فضاهای تفریحی، دسترسی به مراکز خرید
	آسیب‌پذیری	کیفیت شبکه دفع فاضلاب، حفظ روستا در برابر خطرات طبیعی
	راه	بهبود شبکه معابر و راه‌های ارتباطی
طبیعی	راه	بهبود شبکه معابر و راه‌های ارتباطی
	نقلیه	مالکیت وسیله نقلیه
طبیعی	کیفیت محیط	دسترسی به آب سالم، دسترسی به پوشش گیاهی، دسترسی به مراتع، توجه به دفع زباله‌ها، حفاظت از جاذبه‌های گردشگری، جلوگیری از تخریب مراتع یا منابع طبیعی

مأخذ: Sahneh, 2011; bameri et al., 2019; Barimani et al., 2016; Aazami and Hashemiamin, 2017; Heidari Sarban and Abdpour, 2013; Dolberg, 2003; Chambers and Conway, 1991; Mack et al., 2005; Jordaan and Alderson, 2009; 2019.

محدوده مورد مطالعه

شهرستان آق‌قلا در استان گلستان در بین ۵۴ درجه و ۱۴ دقیقه تا ۵۴ درجه و ۵۱ دقیقه طول شرقی و ۳۶ درجه و ۵۵ دقیقه تا ۳۷ درجه و ۳۰ دقیقه عرض شمالی واقع شده است. این شهرستان از جنوب به شهرستان‌های گرگان و علی‌آباد، از شرق و شمال به شهرستان گنبدکاووس و از غرب به شهرستان ترکمن محدود می‌شود. وسعت شهرستان آق‌قلا ۱۷۶۳/۱۵ کیلومتر مربع (۸/۶۳ درصد مساحت استان و به عبارتی رتبه دوم از نظر وسعت در بین شهرستان‌های استان) است. این شهرستان بر اساس تقسیمات اداری و کشوری از دو بخش (مرکزی، وشمگیر)، دو شهر (آق‌قلا و انبارالوم)، پنج دهستان و ۸۶ آبادی تشکیل شده است (General Census of Population and Housing, 2016). کل جمعیت شهرستان ۱۳۲۷۳۳ نفر است که ۶۸ درصد آن در نواحی روستایی ساکن بوده و بخش عمده ساکنان به کشاورزی و دامداری مشغول هستند. بخش جنوبی شهرستان آق‌قلا در دشت حاصلخیز گرگان واقع شده است. رودخانه اترک درست در حد مرزی ایران و ترکمنستان از شمال این شهرستان عبور می‌کند. نواحی شمالی شهرستان به علت وجود شوره‌زارهای فراوان فاقد زمین‌های مناسب برای کشاورزی بوده و هرچه از طرف شمال به سمت جنوب پیش می‌رویم بر قابلیت‌های زیستی افزوده می‌شود؛ به طوری که قسمت‌هایی از رودخانه گرگان بخش اعظم جنوب و جنوب شرقی شهرستان را سیراب می‌نماید. درعین حال آق‌قلا یکی از قطب‌های مهم تولیدکننده غلات دیم به شمار می‌رود و از آنجایی که کشت غلات دیم به متغیرهای آب و هوایی به‌خصوص بارش بستگی دارد لذا زندگی روستاییان تحت تأثیر شرایط اقلیمی است.

شکل ۱. نقشه محدوده مورد مطالعه

نتایج و بحث

در این پژوهش از آنجاکه تمام شاغلان را کارگران مرد تشکیل داده‌اند، جنسیت تمام پاسخگویان مرد است. اطلاعات توصیفی پاسخگویان به طور خلاصه در جدول ۴ ارائه شده است. سن پاسخگویان بین ۱۷ الی ۴۸ سال و میانگین سنی ۳۱ سال است. درآمد ماهیانه بین ۲ الی ۵ میلیون تومان و میانگین ۲/۸۹ میلیون تومان است. متراژ مسکن بین ۵۰ الی ۱۲۰ متر مربع و میانگین در حدود ۸۰ متر مربع است. حدود ۶۰ درصد پاسخگویان دارای ملک شخصی بوده‌اند. ۴۴ درصد مساکن نوساز، ۵۴ درصد مرمتی و ۲ درصد تخریبی است. ۸۸ درصد پاسخگویان متأهل و ۱۲ درصد مجرد هستند. ۲ درصد پاسخگویان، بی‌سواد (۵ نفر)، ۱۱ درصد ابتدایی (۲۷ نفر)، ۲۳ درصد راهنمایی (۵۷)

نفر)، ۳۰ درصد دبیرستان (۷۵ نفر)، ۳۴ درصد دیپلم (۸۴ نفر) و ۱ درصد بالاتر از دیپلم (۲ نفر) بوده‌اند.

جدول ۴. اطلاعات پاسخگویان شاغل در صنعت مرغداری

سن	تعداد (نفر)	مترائ مسکن	تعداد (نفر)	وضعیت مسکن	تعداد (نفر)
کمتر از ۲۵ سال	۲۷	کمتر از ۷۵ مترمربع	۹۲	نوساز	۱۱۰
بین ۲۵ تا ۳۵ سال	۱۷۶	بین ۷۵ تا ۹۵ مترمربع	۱۳۵	مرمتی	۱۳۴
بیشتر از ۳۵ سال	۴۷	بیشتر از ۹۵ مترمربع	۲۳	تخریبی	۶
درآمد ماهیانه میلیون تومان	تعداد (نفر)	مالکیت مسکن	تعداد (نفر)	وضعیت تاهل	تعداد (نفر)
بین ۱ تا ۲ میلیون	۳۸	ملکی	۱۴۹	مجرد	۲۸
بین ۲ تا ۳ میلیون	۲۰۴	اجاره‌ای	۲۲	متاهل	۲۲۲
بیشتر از ۳ میلیون	۸	ارثی و پدری	۷۹	-	-

مأخذ: یافته‌های پژوهش

مقایسه میانگین متغیرهای سرمایه‌های معیشتی

به منظور مقایسه میانگین سرمایه‌های معیشتی شاغلان صنعت مرغداری از آزمون فریدمن بهره گرفته شد. این آزمون برای مقایسه میانگین رتبه‌های هر گروه از سرمایه‌های معیشتی استفاده می‌شود و نشان می‌دهد در هر گروه کدام متغیرها دارای رتبه بالاتر و کدام متغیرها از رتبه کمتر برخوردار هستند. از طریق آزمون فریدمن می‌توان استنباط نمود که اشتغال در صنعت مرغداری بیشترین تأثیر را بر کدام متغیرها داشته است. مقایسه میانگین متغیرها با استفاده از آزمون فریدمن در جدول ۵ آورده شده است. نتایج جدول، تفاوت معنادار در سطح ۹۹ درصدی بین متغیرها را نشان می‌دهد و بیانگر آن است که اشتغال در صنعت مرغداری بر متغیرها تأثیرات متفاوتی بر جا گذاشته است. مقایسه میانگین متغیرها نشان می‌دهد که بالاترین میانگین در ابعاد اقتصادی به افزایش قیمت اراضی (۱۰/۸۹)، خلق فرصت‌های شغلی جدید برای جوانان (۹/۲۷) و افزایش درآمد (۹/۰۷) به دلیل توسعه و گسترش روزافزون صنعت مرغداری و ایجاد اشتغال و کسب درآمد ناشی از جذب در این صنعت و کمترین میانگین به توان دریافت وام (۲/۸۱)، افزایش پس‌انداز (۳/۷۴) و توانایی پرداخت عوارض (۵/۰۷) به دلیل هزینه‌های بالای زندگی و سطح نه چندان بالای درآمد و صرفاً در حد گذران

زندگی اختصاص یافته است. بالاترین میانگین در ابعاد اجتماعی به تعلق خاطر به روستا (۱۷/۷۱)، میزان انسجام خانوادگی (۱۶/۸۲) و کاهش مهاجرت از روستا به شهر (۱۵/۵۹) به دلیل عدم برخورداری از مهارت‌های لازم برای کسب مشاغل شهری، هزینه‌های بالای زندگی در شهر، سطح تحصیلات نسبتاً پایین و احساس امنیت نسبی زندگی در نواحی روستایی و کمترین میانگین به رضایت از دریافت وام (۵/۰۶)، رضایت از پس‌انداز (۵/۹۷) و تمایل کمک به سایرین (۶/۳۷) به دلیل مشکلات ناشی از دریافت وام و سطح پایین ولی قابل قبول حقوق بدون پس‌انداز نه چندان مطلوب اختصاص یافته است. بالاترین میانگین در ابعاد انسانی به داشتن مهارت (۴/۳۹)، داشتن خلاقیت (۴/۲۰) و توانایی انجام کار (۴/۱۵) به لطف زندگی در روستا و آشنایی مناسب با نوع زندگی دام و طیور و کمترین میانگین به بهبود وضعیت تغذیه (۲/۵۳)، بهبود وضعیت بهداشتی (۲/۷۷) و بهبود وضعیت آموزشی (۲/۹۵) به دلایل بالا بودن هزینه این متغیرها اختصاص دارد. بیشترین میزان میانگین در ابعاد طبیعی به دسترسی به مراتع (۶/۵۷)، توجه به دفع زباله‌ها (۶/۱۷) و دسترسی به آب سالم (۵/۷۸) و کمترین میانگین به جلوگیری از تخریب مراتع و منابع طبیعی (۳/۸۴)، حفاظت از جاذبه‌های گردشگری (۳/۸۵) و زیبایی و جذابیت روستا (۳/۹۵) به دلیل کم شدن مراتع و عدم توجه نهادهای متولی حفاظت از مراتع و نبودن حس مالکیت ساکنان اختصاص یافته است و تا وقتی حس مالکیت و احساس مسئولیت تقویت نشود وضعیت این متغیرها بهبود نخواهد یافت. بالاترین میانگین در ابعاد فیزیکی، دسترسی به برق (۱۲/۷۷)، بهبود وضعیت فیزیکی مدارس (۱۲/۴۳) و کمترین میانگین به کیفیت شبکه دفع فاضلاب و آب‌های سطحی (۳/۶۱)، دسترسی به امکانات ورزشی (۵/۱۱) و افزایش تعداد اتاق (۵/۵۴) به دلیل ضعف زیرساخت‌های اقتصادی نواحی روستایی اختصاص دارد.

جدول ۵. مقایسه میانگین متغیرها با استفاده از آزمون فریدمن

ابعاد	متغیر	میانگین	آماره کای اسکوئر	درجه آزادی	سطح معنی داری
اقتصادی	افزایش درآمد	۹/۰۷	۱۲۲۷/۱۵۷	۱۲	* ** / .۰۰۰
	تأمین هزینه‌ها	۷/۳۰			
	افزایش پس‌انداز	۳/۷۴			
	توانایی پرداخت عوارض	۵/۰۷			
	سرمایه‌گذاری سودآور و پررونق در روستا	۵/۹۱			
	وجود فرصت‌های شغلی متعدد	۷/۹۷			
	کاهش بیکاری در روستا	۸/۹۶			
	افزایش اشتغال زنان	۷/۰۸			
	خلق فرصت‌های شغلی جدید برای جوانان	۹/۳۷			
	بالا رفتن قدرت خرید	۶/۴۰			
اجتماعی	توان دریافت وام	۲/۸۱	۱۹۶۱/۸۶۵	۲۲	* ** / .۰۰۰
	افزایش قیمت اراضی روستایی	۱۰/۸۹			
	تولید صنایع دستی	۶/۵۵			
	اعتماد به دیگران	۸/۷۱			
	مشارکت در امور خیریه	۷/۸۶			
	میزان انسجام خانوادگی	۱۶/۸۲			
	احساس امنیت	۱۳/۵۲			
	دسترسی به فناوری اطلاعات و ارتباطات	۱۶/۰۴			
	تعلق خاطر به روستا	۱۷/۷۱			
	تمایل به کمک سایرین	۶/۳۷			
رضایت از وضعیت آموزشی روستا	۱۵/۲۳				
رضایت از دسترسی به خدمات درمانی	۱۲/۶۲				
رضایت از بیمه	۱۴/۶۰				
ترجیح راه‌اندازی کسب و کار در روستا	۱۳/۵۴				
ارتقاء سطح آگاهی	۱۴/۶۵				
کاهش مهاجرت از روستا به شهر	۱۵/۵۹				
امید به آینده	۱۳/۹۵				
رضایت از شغل	۱۰/۱۳				
رضایت از موقعیت اجتماعی	۱۰/۸۶				
میزان رضایت از درآمد	۱۲/۲۵				
رضایت از تأمین هزینه‌ها	۸/۹۶				
رضایت از پس‌انداز	۵/۹۷				
رضایت از دریافت وام	۵/۰۶				

تحلیلی بر تاثیر توسعه صنعت مرغداری بر.....

ابعاد	متغیر	میانگین	آماره کای اسکوتر	درجه آزادی	سطح معنی داری
	تمایل به ایجاد شرکتهای تعاونی	۱۰/۳۱			
	کاهش آسیبهای اجتماعی	۱۰/۲۵			
	تغییر در فرهنگ روستانشینی	۱۵/۰۱			
انسانی	توانایی انجام کار	۴/۱۵	۴۳۱/۰۸۷	۵	. / .۰۰۰ **
	داشتن مهارت	۴/۳۹			
	داشتن خلاقیت	۴/۲۰			
	بهبود وضعیت بهداشتی	۲/۷۷			
	بهبود وضعیت تغذیه	۲/۵۳			
	بهبود وضعیت آموزش	۲/۹۵			
طبیعی	دسترسی به آب سالم	۵/۷۸	۴۲۸/۸۴۳	۸	. / .۰۰۰ **
	دسترسی به مراتع	۶/۵۷			
	توجه به دفع زبالهها	۶/۱۷			
	حفاظت از جاذبههای گردشگری	۳/۸۵			
	جلوگیری از تخریب مراتع یا منابع طبیعی	۳/۸۴			
	رعایت اخلاق زیست محیطی	۴/۱۷			
	فضای سبز روستایی	۴/۹۹			
زیبایی و جذابیت روستا	۳/۹۵				
فیزیکی	بهبود وضعیت مسکن	۱۰/۵۲	۱۴۵۱/۱۴۹	۱۴	. / .۰۰۰ **
	بهبود دسترسی به خدمات روستایی	۸/۹۸			
	بهبود وضعیت مدارس	۱۲/۴۳			
	دسترسی به برق	۱۲/۷۷			
	چند کارکردی بودن فضای مسکونی	۶/۸۷			
	دسترسی به امکانات ورزشی	۵/۱۱			
	افزایش تعداد اتاق	۵/۵۴			
	دسترسی به فضاهای تفریحی	۶/۷۶			
	بهبود شبکه معابر و راههای ارتباطی	۸/۵۹			
	کیفیت شبکه دفع فاضلاب و آبهای سطحی	۳/۶۱			
	حفظ روستا در برابر خطرات طبیعی (سیل و...)	۶/۶۳			
دسترسی به مراکز خرید	۶/۲۸				
مالکیت وسیله نقلیه	۷/۳۳				
مالکیت مسکن	۸/۷۳				

** معنی داری در سطح ۱ درصد

مأخذ: یافتههای پژوهش

نتایج بررسی تأثیرگذاری اشتغال در صنعت مرغداری بر تمامی متغیرهای سرمایه‌های معیشتی در جدول ۶ آورده شده است. با توجه به نتایج به دست آمده، می‌توان بیان نمود توسعه فضای کسب و کار و فرصت‌های جدید اشتغال و درآمد توانسته است نقش مؤثری در بهبود وضع اقتصادی و معیشتی روستاها و کاهش بیکاری داشته باشد. با توجه به نتایج به دست آمده می‌توان بیان نمود که بین مقدار کای اسکوتر و معنی‌داری رابطه مستقیمی وجود دارد؛ یعنی هرچه مقدار کای اسکوتر بزرگ‌تر باشد احتمال وجود رابطه بیشتر است. با توجه به نتایج جدول، متغیرهای داشتن مهارت، خلاقیت و توانایی انجام کار در ابعاد انسانی مقدار بزرگ‌تری کسب کرده‌اند. متغیر تأمین هزینه‌ها و افزایش درآمد در ابعاد اقتصادی نسبت به سایر متغیرها تأثیرگذارترند و شاغلان توانسته‌اند ضمن کسب شغل در تأمین هزینه زندگی خانوار نقش مهمی داشته باشند. متغیر تمایل کمک به سایرین، میزان انسجام خانوادگی و رضایت از تأمین هزینه‌ها در ابعاد اجتماعی، مقدار بزرگ‌تری را به خود اختصاص داده‌اند؛ لذا می‌توان بیان نمود شاغلان توانسته‌اند تا حدود بسیار زیادی رضایت خانوار را کسب نمایند. شاغلان با ورود در این حرفه توانسته‌اند در ابعاد طبیعی و رعایت اخلاق زیست‌محیطی، حفاظت از جاذبه‌های گردشگری و فضای سبز روستا نسبت به سایر متغیرها اثرگذارتر باشد. همچنین اشتغال در صنعت مرغداری توانسته در سرمایه فیزیکی و بهبود وضعیت تحصیلی فرزندان خانوارها تأثیرات به مراتب بیشتری را نسبت به دوران بیکاری داشته باشد. همچنین داشتن درآمد باعث شده که ساکنان به جای جاری کردن فاضلاب منازل نسبت به حفر چاه و دفع فاضلاب خانگی اقدام نمایند. با عنایت به موارد مطرح شده، بدیهی است مشارکت فعال و همکاری جامعه محلی از یک طرف و جذب سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی به‌عنوان یک نیروی حمایت‌کننده بیرونی از طرف دیگر زمینه تحقق توسعه درون‌زا، متوازن و معیشت پایدار در نواحی روستایی را تسهیل نموده است و این مشارکت، کلید توسعه پایدار روستایی است.

تحلیلی بر تاثیر توسعه صنعت مرغداری بر.....

جدول ۶. بررسی تاثیر اشتغال در صنعت مرغداری بر متغیرهای معیشتی با استفاده از آزمون کای اسکوئر یک طرفه

ابعاد	متغیر	آماره کای اسکوئر	درجه آزادی	سطح معنی داری
انسانی	توانایی انجام کار	۲۰۵/۴۷۲	۲	۰/۰۰۰
	داشتن مهارت	۵۱۸/۶۰۸	۳	۰/۰۰۰
	داشتن خلاقیت	۴۱۹/۷۶۰	۳	۰/۰۰۰
	بهبود وضعیت بهداشتی	۱۱۷/۶۸۰	۳	۰/۰۰۰
	بهبود وضعیت تغذیه	۹۴/۶۰۸	۳	۰/۰۰۰
	بهبود وضعیت آموزش	۱۱۷/۷۲۸	۲	۰/۰۰۰
اقتصادی	افزایش درآمد	۲۰۳/۱۲۰	۴	۰/۰۰۰
	تأمین هزینه‌ها	۲۲۸/۸۱۶	۳	۰/۰۰۰
	افزایش پس انداز	۱۵۶/۲۸۰	۴	۰/۰۰۰
	توانایی پرداخت عوارض	۹۶/۸۰۰	۴	۰/۰۰۰
	سرمایه گذاری سودآور و پررونق در روستا	۱۲۹/۲۰۰	۴	۰/۰۰۰
	وجود فرصت‌های شغلی متعدد	۶۰/۸۴۰	۴	۰/۰۰۰
	کاهش بیکاری در روستا	۱۴۴/۶۰۰	۴	۰/۰۰۰
	افزایش اشتغال زنان	۷۷/۳۶۰	۴	۰/۰۰۰
	خلق فرصت‌های شغلی جدید برای جوانان	۱۰۷/۰۴۰	۴	۰/۰۰۰
	بالا رفتن قدرت خرید	۱۲۳/۰۸۰	۴	۰/۰۰۰
	توان دریافت وام	۱۲۴/۲۴۰	۳	۰/۰۰۰
	افزایش قیمت اراضی روستایی	۸۹/۱۹۲	۲	۰/۰۰۰
	تولید صنایع دستی	۱۹/۶۴۰	۴	۰/۰۰۱
اجتماعی	اعتماد به دیگران	۷۸/۹۲۰	۴	۰/۰۰۰
	مشارکت در امور خیریه	۷۷/۶۸۰	۴	۰/۰۰۰
	میزان انسجام خانوادگی	۱۸۳/۱۶۰	۴	۰/۰۰۰
	احساس امنیت	۱۶۰/۷۶۰	۴	۰/۰۰۰
	دسترسی به فناوری اطلاعات و ارتباطات	۱۵۸/۶۰۰	۴	۰/۰۰۰
	تعلق خاطر به روستا	۱۳۲/۳۶۸	۳	۰/۰۰۰
	تمایل کمک به سایرین	۲۱۵/۰۰۰	۴	۰/۰۰۰
	رضایت از وضعیت آموزشی روستا	۱۳۲/۹۱۲	۳	۰/۰۰۰
	رضایت از دسترسی به خدمات درمانی	۸۱/۹۲۰	۴	۰/۰۰۰
	رضایت از بیمه	۱۰۴/۶۰۰	۴	۰/۰۰۰
	ترجیح راه اندازی کسب و کار در روستا	۸۴/۹۲۰	۴	۰/۰۰۰
	ارتقاء سطح آگاهی	۱۰۳/۱۲۰	۳	۰/۰۰۰
	کاهش مهاجرت از روستا به شهر	۱۴۹/۹۲۰	۴	۰/۰۰۰
امید به آینده	۱۱۵/۳۲۰	۴	۰/۰۰۰	

ابعاد	متغیر	آماره کای اسکوتر	درجه آزادی	سطح معنی داری
	رضایت از شغل	۱۳۴/۶۸۰	۴	۰/۰۰۰
	رضایت از موقعیت اجتماعی	۱۵۱/۸۸۰	۴	۰/۰۰۰
	میزان رضایت از درآمد	۱۰۲/۲۸۰	۴	۰/۰۰۰
	رضایت از تأمین هزینه‌ها	۱۸۲/۹۶۰	۴	۰/۰۰۰
	رضایت از پس‌انداز	۹۵/۷۶۰	۳	۰/۰۰۰
	رضایت از دریافت وام	۹۰/۷۰۴	۳	۰/۰۰۰
	تمایل به ایجاد شرکت‌های تعاونی	۳۶/۳۲۰	۴	۰/۰۰۰
	کاهش آسیب‌های اجتماعی	۱۰۰/۳۶۰	۴	۰/۰۰۰
	تغییر در فرهنگ روستانشینی	۱۴۱/۳۲۰	۴	۰/۰۰۰
طبیعی	دسترسی به آب سالم	۸۸/۹۲۸	۲	۰/۰۰۰
	دسترسی به مراتع	۱۱۷/۳۴۴	۲	۰/۰۰۰
	توجه به دفع زباله‌ها	۲۵/۶۸۸	۲	۰/۰۰۰
	حفاظت از جاذبه‌های گردشگری	۱۳۲/۳۴۰	۴	۰/۰۰۰
	جلوگیری از تخریب مراتع یا منابع طبیعی	۳۹/۸۰۰	۴	۰/۰۰۰
	رعایت اخلاق زیست‌محیطی	۱۵۳/۷۶۰	۴	۰/۰۰۰
	فضای سبز روستایی	۱۲۷/۵۶۰	۴	۰/۰۰۰
	زیبایی و جذابیت روستا	۹۱/۰۰۰	۴	۰/۰۰۰
فیزیکی	بهبود وضعیت مسکن	۱۳۴/۸۴۰	۴	۰/۰۰۰
	بهبود دسترسی به خدمات روستایی	۷۵/۸۸۰	۴	۰/۰۰۰
	بهبود وضعیت مدارس	۲۸۶/۱۲۰	۴	۰/۰۰۰
	دسترسی به برق	۸۱/۰۳۲	۲	۰/۰۰۰
	چند کارکردی بودن فضای مسکونی	۷۱/۶۸۰	۴	۰/۰۰۰
	دسترسی به امکانات ورزشی	۱۵۱/۴۸۰	۴	۰/۰۰۰
	افزایش تعداد اتاق	۱۶۵/۲۴۰	۴	۰/۰۰۰
	دسترسی به فضاهای تفریحی	۹۷/۴۰۰	۴	۰/۰۰۰
	بهبود شبکه معابر و راه‌های ارتباطی	۱۰۵/۳۲۰	۴	۰/۰۰۰
	کیفیت شبکه دفع فاضلاب و آب‌های سطحی	۲۲۶/۷۳۶	۳	۰/۰۰۰
	حفظ روستا در برابر خطرات طبیعی (سیل و...)	۱۸۰/۰۸۰	۴	۰/۰۰۰
	دسترسی به مراکز خرید	۱۳۰/۳۲۰	۳	۰/۰۰۰
	مالکیت وسیله نقلیه	۸۱/۲۴۰	۴	۰/۰۰۰
	مالکیت مسکن	۲۳/۰۰۰	۴	۰/۰۰۰

** معنی داری در سطح ۱ درصد

مأخذ: یافته‌های پژوهش

بررسی رابطه بین توسعه صنعت مرغداری با متغیرهای معیشت پایدار با استفاده از آزمون اسپیرمن

برای تعیین میزان همبستگی بین متغیر مستقل و متغیر وابسته از ضریب همبستگی اسپیرمن بهره گرفته شد. ضریب همبستگی اسپیرمن از ۱- تا ۱+ تغییر می‌کند. هرچه میزان ضریب به ۱+ نزدیکتر باشد دلالت بر همبستگی قوی دارد. جدول ۷ نتایج آزمون همبستگی اسپیرمن بین توسعه صنعت مرغداری با متغیرهای سرمایه‌های معیشتی شاغلان را نشان می‌دهد که رابطه معنادار تا سطح اطمینان ۹۹ درصدی وجود دارد. فقط در متغیرهای کاهش مهاجرت از روستا به شهر به علت محدودیت اشتغال در روستاها و رعایت اخلاق زیست‌محیطی ناشی از دفع و سوزندان لاشه‌ها این رابطه در سطح ۹۵ درصدی مشاهده می‌شود. قوی‌ترین همبستگی در متغیر توانایی پرداخت عوارض جهت آبادانی روستا به دهیاری‌ها و مشارکت در عمران روستا و افزایش پس‌انداز به‌خاطر کسب شغل در این صنعت است. همبستگی متوسط در متغیرهای تأمین هزینه‌ها، خلق فرصت‌های شغلی جدید برای جوانان، بالا رفتن قدرت خرید، اعتماد به دیگران، رضایت از شغل، حفاظت از جاذبه‌های گردشگری، بهبود مسکن، چندکارکردی بودن مسکن، مالکیت وسیله نقلیه و مالکیت مسکن به‌خاطر اشتغال در این صنعت و رفع معضل بیکاری برای بسیاری از ساکنان نواحی روستایی مشاهده می‌شود. ضعیف‌ترین همبستگی در متغیرهای سرمایه‌گذاری سودآور و پررونق در روستا، رضایت از دسترسی به خدمات درمانی، کاهش مهاجرت از روستا به شهر، رضایت از موقعیت اجتماعی، رعایت اخلاق زیست‌محیطی نمایان است که هزینه‌های بالای زندگی و محدود بودن درآمد از مهمترین دلایل آن محسوب می‌شود. لذا در کنار فعالیت در این صنعت استفاده از توان نیروهای خانوادگی برای فعالیت‌هایی نظیر نگهداری دام، صنایع دستی به‌خصوص قالی و قالیچه‌های دستبافت ترکمنی که زنان روستایی در تولید آن تبحر بالایی دارند می‌توان این متغیرها را تا حدود زیادی ارتقاء داد و گام مهمی در پایدار نمودن معیشت خانوار طی نمود. با توجه به اینکه وقوع فقر و بیکاری در روستاهای محدوده مورد مطالعه زیاد است، آموزش و ایجاد شغل به‌عنوان ابزاری برای بالا بردن سطح زندگی افراد روستایی مورد نیاز است. دولت، اتحادیه‌های صنفی، تجارت و صنعت همه بر این عقیده‌اند که ایجاد شغل از اهمیت بالایی برخوردار است و صنعت مرغداری فارغ از اهمیت آن به‌عنوان منبع غذایی و کمک‌کننده قابل توجه در تولید ناخالص داخلی، به ایجاد اشتغال در بخش‌های رسمی و غیررسمی کمک می‌کند.

جدول ۷. رابطه بین توسعه صنعت مرغداری با متغیرهای معیشت پایدار با استفاده از آزمون اسپیرمن

متغیر مستقل	متغیرهای وابسته	مقدار همبستگی	سطح معنی‌داری	نتیجه تأیید رد
توسعه صنعت مرغداری	تامین هزینه‌ها	۰/۵۱۸**	۰/۰۰۰	*
	افزایش پس‌انداز	۰/۶۳۹**	۰/۰۰۰	*
	توانایی پرداخت عوارض	۰/۷۱۲**	۰/۰۰۰	*
	سرمایه‌گذاری سودآور و پررونق در روستا	۰/۱۹۹**	۰/۰۰۲	*
	خلق فرصت‌های شغلی جدید برای جوانان	۰/۳۹۳**	۰/۰۰۰	*
	بالا رفتن قدرت خرید	۰/۵۱۹**	۰/۰۰۰	*
	اعتماد به دیگران	۰/۴۷۳**	۰/۰۰۰	*
	رضایت از دسترسی به خدمات درمانی	۰/۲۹۶**	۰/۰۰۰	*
	کاهش مهاجرت از روستا به شهر	۰/۱۵۷*	۰/۰۱۳	*
	رضایت از شغل	۰/۴۵۷**	۰/۰۰۰	*
	رضایت از موقعیت اجتماعی	۰/۲۹۷**	۰/۰۰۰	*
	حفاظت از جاذبه‌های گردشگری	۰/۳۲۳**	۰/۰۰۰	*
	رعایت اخلاق زیست‌محیطی	۰/۱۴۳*	۰/۰۲۴	*
	بهبود مسکن	۰/۳۵۷**	۰/۰۰۰	*
	چند کارکردی بودن مسکن	۰/۵۴۲**	۰/۰۰۰	*
	مالکیت وسیله نقلیه	۰/۳۰۹**	۰/۰۰۰	*
	مالکیت مسکن	۰/۴۸۵**	۰/۰۰۰	*

** معنی‌داری در سطح ۱ درصد

* معنی‌داری در سطح ۵ درصد

مأخذ: یافته‌های پژوهش

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

نبود فعالیت‌های اشتغال‌زا برای نواحی روستایی و رفع فقر و ناامنی غذایی نیازمند دسترسی افراد، خانواده‌ها به دارایی‌های کافی برای یک زندگی قابل قبول از نظر اجتماعی دارد تا با بهبود وضعیت دارایی‌ها بتوانند در برابر آسیب‌ها مقاومت بیشتری داشته باشند. این مقاله به بررسی یکی از این استراتژی‌های معیشتی برای ساکنان نواحی روستایی از طریق اشتغال در صنعت مرغداری پرداخته تا رابطه بین توسعه صنعت مرغداری با بهبود معیشت پایدار خانوارهای روستایی را مورد کنکاش قرار دهد. نتایج این پژوهش بیانگر تأثیرات مثبت توسعه صنعت مرغداری بر سرمایه‌های معیشتی خانوارهای روستایی بوده است. نتایج آزمون‌های فریدمن، کای اسکوئر و همبستگی اسپیرمن

بیانگر آن است که توسعه صنعت مرغداری با ابعاد سرمایه معیشتی دارای رابطه معنادار تا سطح اطمینان ۹۹ درصد است. از مهمترین پیامدهای توسعه صنعت مرغداری برای شاغلان روستایی می‌توان به ایجاد فرصت‌های شغلی جدید و افزایش درآمد در متغیرهای سرمایه اقتصادی، تعلق خاطر به روستا، انسجام خانوادگی و کاهش مهاجرت از روستا به شهر در سرمایه اجتماعی، افزایش مهارت، خلاقیت و توان انجام کار در سرمایه انسانی، دسترسی به مراتع و توجه به دفع زباله در سرمایه طبیعی، بهبود زیرساخت‌های روستا همچون دسترسی به برق و بهبود وضعیت راه‌ها در سرمایه فیزیکی اشاره کرد. اما از سوی دیگر با توجه به تورم بالا در جامعه، متأسفانه میزان پس‌انداز پایین است؛ لذا میزان رضایت در این متغیر کمتر بوده و پایین بودن میزان پس‌انداز، باعث شده که توان پرداخت عوارض و کمک به سایرین تأثیر ضعیف‌تری داشته باشد. همچنین تأثیر بهداشت و آموزش در وضعیت تغذیه، در حد انتظار نبوده و از طرفی ضعف کیفیت شبکه دفع فاضلاب و ضعف دسترسی به امکانات ورزشی به علت فقدان امکانات در روستا، میزان رضایت را در حد ضعیفی نگه داشته است. همچنین میزان تخریب مراتع و منابع طبیعی به خاطر عدم تعادل بین ظرفیت و میزان استفاده احشام و نبود نظارت کافی سبب آسیب‌های جدی شده است و نتایج حاصل از پرسشنامه نیز مؤید این موضوع است.

همان‌طور که نتایج نشان می‌دهد تأثیرات بیکاری و فقر بر دوش مردم روستا سنگینی می‌کند. فقر، توانایی جامعه روستایی را برای سرمایه‌گذاری در توسعه جوامع خود محدود نموده است. لذا توانایی فرار از فقر و ناامنی غذایی بستگی به دسترسی افراد و خانوارها به طیف وسیعی از دارایی‌های معیشتی دارد. نتایج بیانگر آن است که با گسترش گزینه‌های معیشتی مانند توسعه صنعت مرغداری، دارایی، درآمد و امنیت، افزایش و سطح آسیب‌پذیری در زندگی روستایی و فقر کاهش یافته است. مشارکت روستاییان در صنعت مرغداری باعث کسب مهارت‌های شغلی و مدیریتی جدید شده است و این استراتژی علاوه بر افزایش درآمد خانوارها، در تسهیل دسترسی و انباشت طیف وسیعی از دارایی‌های معیشتی موفقیت‌آمیز بوده است. بهبود امنیت غذایی خانوارها مستقیماً از طریق افزایش درآمد برای رفع نیازمندی‌ها و به دست آوردن مواد غذایی حاصل شده است. با این حال شواهد اولیه نشان می‌دهد که صنعت مرغداری توانسته طیف وسیعی از مزایا مانند مهارت‌های فنی و دانش، افزایش اعتماد به نفس ناشی از مشارکت، تولید درآمد، انباشت دارایی و ایجاد فرصت‌هایی برای مقابله با آسیب‌پذیری و فرار از فقر و محرومیت را فراهم نماید. به نظر می‌رسد این امر بیشتر به صورت افزایش در دارایی‌های انسانی مانند دانش، مهارت، توانایی‌ها و در دارایی‌های اجتماعی در تعلق خاطر

به روستا و ماندگاری و عدم مهاجرت از روستا به شهر و انسجام خانوادگی و در دارایی‌های فیزیکی در دسترسی به سطح قابل قبول انرژی، بهبود زیرساخت‌های روستا همانند بهبود وضعیت راه‌ها و تأمین هزینه‌های آموزشی فرزندان به سبب بهبود وضعیت مدارس و در دارایی‌های طبیعی در دسترسی به مراتع برای تغذیه دام و دسترسی به آب سالم نمود بیشتری یابد.

نتایج این پژوهش با یافته‌های شهرکی و شریف‌زاده (Shahrekie and Sharifzadeh, 2015)، کریمی و کرمی دهکردی (Karimi and Karami Dehkordi, 2015)، حسین‌زاد و فرجی (Mapiye et al., 2019)، دلبرگ (Dolberg, 2003)، مایپه و همکاران (Mack et al., 2005) و مک‌لئود و همکاران (McLeod et al., 2009)، ماک و همکاران (Gangwar et al., 2013) مطابقت دارد و می‌توان بیان نمود هدف همه این مداخلات نه تنها برای انگیزه بخشیدن به زندگی در نواحی روستایی است؛ بلکه در جهت دستیابی به خودکفایی غذایی ملی و خوداتکایی اقتصادی با افزایش درآمد، فرصت‌های شغلی و توانمندسازی ساکنان روستاها است. از مهمترین اقدامات در راستای تقویت صنعت مرغداری جهت بهبود معیشت پایدار شاغلان روستایی می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- توسعه صنعت مرغداری با توجه اشتغال‌زایی مناسب این صنعت و نیاز کشور به امنیت غذایی به‌خصوص گوشت سفید؛
- افزایش سطح اشتغال با نگاه ویژه به بازار کشورهای همسایه به‌خصوص آسیای میانه در راستای صادرات غیرنفتی؛
- افزایش انگیزه در شاغلان این صنعت با ارائه بیمه‌های تکمیلی؛
- سهولت دسترسی به اعتبارات مورد نیاز برای شاغلان از طریق بانک عامل؛
- حمایت از صنعت مرغداری از طریق تأمین نهاده‌ها مانند دان و واکسن با قیمت ارز دولتی؛
- تجهیز و نوسازی دوره‌ای مرغداری‌ها در راستای پایداری صنعت؛
- استفاده از توان شرکت‌های تولید دانش بنیان برای اصلاح نژاد و لاین‌های اجدادی طیور.

منابع

1. Aazami, M. and Hashemiamin, N. (2018). Analysis of the impact of agro-industry on the assets of workers' households with a sustainable livelihood approach: A case study in Meyan-Ab agro-industries. *Journal of Rural Research*, 8(4): 591-606. doi: 10.22059/JRUR.2017.208253.910. (Persian)

2. Bameri, Z., Paydar, A. and Toolabi Nejad, M. (2019). Restoring sustainable livelihoods of traditional villages through tourism development (Case Study: Nahook district, Saravan township). *Geography and Territorial Spatial Arrangement*, 9(32): 59-78. doi: 10.22111/GAIJ.2019.4961. (Persian)
3. Barimani, F., Rasti, H., Raeisi, E. and Mohammadzadeh, M. (2016). Analysis of geographical factors affecting household livelihood in rural settlements (Case study: Qasr ghand county). *Geography and Territorial Spatial Arrangement*, 6(18): 85-96. doi: 10.22111/ GAIJ.2016.2370. (Persian)
4. Chambers, R. and Conway, G.R. (1991). Sustainable rural livelihoods: practical concepts for the 21st century. Institute of Development Studies, IDS. Available at: <https://www.researchgate.net/publication/248535825/>.
5. Dolberg, F. (2003). Review of household poultry production as a tool in poverty reduction with focus on Bangladesh and India. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Pro-Poor Livestock Policy Initiative, PPLPI Working Papers No.6.
6. Faraji Sabkbar, H. (2003). Locating rural production units using Fuzzy Logic (Case study of Torqabeh section of Mashhad city). *Geography and Regional Development*, 1(1): 209-228.
7. Gangwar, L.S., Saran, S. and Kumar, S. (2013). Integrated poultry-fish farming systems for sustainable rural livelihood security in Kumaon Hills of Uttarakhand. *Agricultural Economics Research Review*, 26: 181-188.
8. General Census of Population and Housing. (2016). Statistical Center of Iran. (Persian)
9. Guzman-Parra, V.F, Quintana-García, C., Benavides-Velasco, C.A and Vila-Oblitas, J.R. (2015). Trends and seasonal variation of tourist demand in Spain: The role of rural tourism. *Tourism Management Perspectives*, 16: 123-128. doi: 10.1016/j.tmp.2015.07.014.
10. Heidari Sarban, V. and Khjavi, V. (2019). The role of cultural traditions in sustainable rural livelihoods; Case study of Ardabil county. *Journal of Iranian Cultural Research*, 12(4): 137-169. doi: 10.22035/JICR.2020.1792.2400. (Persian)
11. Heidari Sarban, V. and Abdpour, A. (2019). Factors improvement of sustainable livelihoods from the perspective of local people, Case Study: Ardabil county. *Journal of Applied Researches in Geographical Sciences*, 19(54): 23-46. (Persian)

12. Hosseinzad, J. and Faraji, M. (2019). Evaluation of financial efficiency of poultry farms in Tabriz county. *Journal Of Agricultural Economics and Development*, 33(1): 1-13. doi: 10.22067/JEAD2.V0i0.69527. (Persian)
13. Jordaan, J.W. and Alderson, M. (2009). Scale, skill and sustainable livelihoods – participatory approaches to improving poultry production in peri-urban communities: Evidence from South Africa. *Outlook on Agriculture*, 38(1): 83-89.
14. Karimi, K. and Karami Dehkordi, E. (2015). Rangeland use and necessity of diversification of rural households' livelihoods, a case study in the Mahneshan township rangeland. *Journal of Rural Research*, 2(6): 343-368.:doi: 10.22059/jrur.2015.54911. (Persian)
15. Khozayemeh, A.M., Kheiry, M., Dehbashi, V. and Esfanjari Kenari, R. (2018). Profitability and efficiency of poultry farms in Sistan region. *Agricultural Economics Research*, 9(4): 173-190. (Persian)
16. Mack, S., Hoffmann, D. and Otte, J. (2005). The contribution of poultry to rural development. *World's Poultry Science Journal*, 61(1): 7-14. doi:10.1079/WPS200436.
17. Mapiye, C., Mwale, M., Mupangwa, J., Chimonyo, M., Foti, R. and Mutenje, M. (2008). A research review of village chicken production constraints and opportunities in Zimbabwe. *Asian-Australasian Journal of Animal Sciences*, 21(11): 1680-1688. doi:<https://doi.org/10.5713/ajas.2008.r.07>
18. Mashayekhi, S. and Hajizadeh Fallah, M. (2011). The study on the effective factors in chicken meat market in Iran: An application of Vector Autoregression model. *Economics Research*, 40(11): 131-154. (Persian)
19. Mbaiwaa, J. and Stronzab, A. (2010). The effects of tourism development on rural livelihoods in the Okavango Delta, Botswana. *Journal of Sustainable Tourism*, 18(5): 635-656.
20. Mcleod, A., Thieme, O. and Mack, S. (2009). Structural changes in the poultry sector: will there be smallholder poultry development in 2030? *World's Poultry Science Journal*, 65(2): 191-200. doi: 10.1017/S0043933909000129.
21. Mirakzadeh, A.A., Karami Dehkordi, M. and Papzan, A. (2010). An analysis of factors affecting improvement of management and performance of industrial aviculture in Kermanshah county. *Iranian Journal of Agricultural Economics and Development Research*, 4(2): 27-34. (Persian)
22. Morse, S. and McNamara, N. (2013). Sustainable livelihood Approach: A critique of theory and practice. *ISBN 978-94-007-9280-7*. Available at: <https://www.springer.com/gp/book/9789400762671>.

23. Motiee Langroodi, S.H., Ghadiri Masuom, M., Rezvani, M.R., Nazari, A.H. and Sahneh, B. (2011). Effect of return migrants to rural residents in improving livelihoods: (The case study: Township of Aq Qala). *Human Geography Research Quarterly*, 43(78): 67-83. (Persian)
24. Mphande, F.A. (2016). Infectious diseases and rural Livelihood in developing vountries. *Springer Science+ Business Media*, 2(6): 55-75.
25. Nair, V. and Whitelaw, A. (2015). Redefining rural tourism in Malaysia: A conceptual perspective. *Journal Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 20(3): 314- 337.
26. Najafi Kani, A., Sahneh, B., Arekhi, S. and Mesgari, A. (2020). The survey of agricultural section agro-processing industry in rural areas' development (Case study: Central parts of Bandar-e-Gaz and Nowkandeh). *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 15(1): 35-52. (Persian)
27. Naseri, Z., Sahneh, B. and Najafi Kani, A.A. (2019). Analyzing the function of weekly markets in life quality of rural areas in Gonbad Kavous county of Iran. *Village and Development*, 22(86): 105-123. doi: 10.30490/RVT.2019.95392. (Persian)
28. Rezvani, M. and Sahneh, B. (2005). Assessing of development levels of rural areas using fuzzy logic method: A case study of Aq Qala and Bandar-e-Turkmen rural districts. *Village and Development*, 8(3): 1-32. (Persian)
29. Sabouri, M.S. and Farshidnia, Z. (2018). The feasibility of using precision farming technology in the poultry industry from the viewpoint of Semnan Agricultural Jihad Experts. *Iranian Plant and Biotechnology Quarterly*, 13(2): 15-25. (Persian)
30. Sahneh, B. (2011). Return of Immigrants to Rural Areas and Its Role in Sustainable Rural Livelihood Case Study: Aqqala County, Golestan Province. Ph.D. Thesis of Geography and Rural Planning Faculty of Geography. University of Tehran.
31. Serrat, O. (2008). *The Sustainable Livelihoods Approach*. Manila: ADB. Retrieved from <https://webcache.googleusercontent.com/>
32. Shahrekie, M. and Sharifzadeh, M. (2015). Investigating the role of fish farming in sustainable rural livelihood of Zahedan county farmers. *Journal of Rural Research*, 1(6): 97-116. doi: 10.22059/jrur.2015.54233.
33. Shamsodini, A., Ghadermarzi, H. and Jamini, D. (2018). Evaluating and measuring the effects of construction of communication network on the economic, social and environmental conditions of citizens (Case study: Village-Shaho City). *Geography and Territorial Spatial Arrangment*, 8(26): 91-106. doi: 10.22111/GAIJ.2018.3627. (Persian)

34. Thieme, S. (2006). Social networks and migration: Far west Nepalese labour migrants in Delhi (Kultur, Gesellschaft, Umwelt/Culture, Society, Environment). Zurich, Switzerland: University of Zurich. Available at: <https://www.zora.uzh.ch/id/eprint/4034>